

В спеціалізовану вчену раду
Д 35.051.0319 у Львівському
національному університеті імені
Івана Франка
79000, м. Львів,
вул. Січових Стрільців, 14

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертацію Гарасимів Оксани Юріївни
«Вплив практики Європейського суду з прав людини на
вдосконалення правозахисного законодавства в Україні
(загальнотеоретичний аспект)»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі
спеціальності 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень

Актуальність теми дослідження.

Зміни, які відбуваються протягом останніх років в українському законодавстві у сфері прав людини, значною мірою залежать від того, яким чином органи державної влади «прочитають» рішення Європейського суду з прав людини та яким способом спробують усунути порушення, які мають системний характер.

В цьому відношенні визнання практики Європейського суду з прав людини джерелом права в Україні – це крок необхідний, але недостатній.

Саме тому рішення Європейського суду з прав людини виступають джерелом законодавчих змін та засобом приведення національного законодавства у відповідність із загальноєвропейським розумінням прав людини.

Варто зазначити, що якщо заходи індивідуального характеру розуміються, як правило, органами державної влади доволі однозначно, то ось із заходами загального характеру та рекомендаціями ситуація дещо складніша,

30.09.2020
895
19. 10 20

адже вони потребують, як правило, або зміни законодавства, яке порушує статтю Європейської конвенції з прав людини або зміни правозастосовної практики. Саме складність такої зміни законодавства іноді призводить до того, що кількість заяв щодо порушення відповідного права продовжує зростати. Як це, наприклад, сталося із тривалим невиконанням судових рішень.

Актуальність дослідження посилюється запропонованою в дисертації фіксацією, вказаних в рішеннях ЄСПЛ зауважень щодо недоліків національного правозахисного законодавства та заходів держави стосовно їхнього усунення а зведена таблиця результатів дослідження (викладена в додатку Б) може бути використана органами державної влади для контролю за виконанням рішень Європейського суду.

Актуальність дисертації Гарасимів О.І. зумовлюється об'єктивним та неупередженим розкриттям особливостей вдосконалення законодавства у сфері прав людини під впливом практики Європейського суду з прав людини. При цьому врахування як тих змін, які вже відбулися, так і тих законодавчих змін, які ще потрібно прийняти буде корисним для визначення напрямку розвитку законодавства України.

З огляду на викладене вище та положення, які містяться у рукописі дисертації, вважаємо, що актуальність теми є обґрунтованою та не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Наукові положення дисертаційного дослідження, висновки та рекомендації базуються на глибокому опрацюванні та аналізі як дослідників діяльності Європейського суду з прав людини так і численних рішень Європейського суду з прав людини, Конституційного Суду України, Верховного Суду України (після реформи – Верховного Суду). Авторка дисертаційного дослідження проаналізувала як міжнародні акти щодо прав і свобод людини так і національне законодавство і, перш за все, ті зміни, які були

прийняті на основі відповідних рішень Європейського суду з прав людини. Загалом, джерельна база охоплює 429 джерел. Для аналізу їхніх положень застосовано антропосоціальний потребовий, аксіологічний, та діалектичний дослідницькі підходи.

Дисертаційне дослідження містить науково обґрунтовані рекомендації для національних правотворчих органів щодо більш ефективного врахування практики Європейського суду з прав людини для вдосконалення національного правозахисного законодавства. Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає, зокрема, у тому, що вони можуть бути використані у роботі Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи (Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights of the Directorate of Human Rights of the Council of Europe), Урядового Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини та Секретаріату, а також Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики Національної асоціації адвокатів України.

Логічна структура дисертації, її гармонічна і комплексна побудова свідчать про комплексне осмислення поставленої мети дослідження, її досягнення, що виражено у наведених і належним чином обґрунтованих автором дисертації висновках.

Висновки повністю відповідають сформульованим завданням та змісту роботи та впливають з її основних положень. На наш погляд, заслуговують особливої уваги висновки, які стосуються авторської інтерпретації поняття «практика ЄСПЛ» та «вплив практики ЄСПЛ на національні нормативно-правові гарантії прав і свобод людини» (с.53 дисертації), класифікації видів такого впливу (с.75 дисертації), порівняльно-кількісної характеристики недоліків національного законодавства у сфері прав та свобод людини за галузевим критерієм (с.74 дисертації), а так само аналізу та класифікації особливих механізмів впливу практики ЄСПЛ на вдосконалення нормативно-

правових правозахисних гарантій (с.68-72, 75 дисертації).

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів.

Ознайомлення з текстом дисертації, основними публікаціями та авторефератом дозволяє зробити висновок, що мету дослідження виконано.

Найбільш вагомими елементами наукової новизни дисертаційної роботи як першого в Україні монографічного дослідження впливу рішень ЄСПЛ у справах проти України на вдосконалення її правозахисного законодавства полягають у наступному:

у перше:

- конкретизовано юридично-галузеву приналежність констатованих ЄСПЛ у його рішеннях проти України недоліків національного правозахисного законодавства;

- здійснено наукову класифікацію виявлених ЄСПЛ недоліків національного правозахисного законодавства залежно від: галузевої приналежності; змісту тих прав і свобод, які би мали бути забезпечені національним законодавством; характеру означених недоліків; форми текстуального виразу рекомендацій ЄСПЛ з усунення таких недоліків;

- розроблено рекомендації для національних правотворчих органів щодо більш ефективного врахування практики ЄСПЛ для вдосконалення національного законодавства. Зокрема, виявляти в рішеннях ЄСПЛ непрямі рекомендації стосовно вдосконалення правозахисного законодавства України, а також оперативно усувати зафіксовані у таких рішеннях прогалини у національному законодавстві;

- встановлено, що найбільша кількість недоліків розглядуваних законодавчих та інших правозахисних гарантій міститься у нормах кримінального процесуального права, а найменша – у галузях конституційного процесуального та цивільного процесуального права;

- подано порівняльно-кількісну характеристику поширеності недоліків законодавства у сфері прав і свобод людини за галузевим критерієм, зокрема констатовано, що найбільша питома вага таких недоліків припадає на цивільне процесуальне право (58,2 % від усіх проаналізованих рішень), а найменша – на конституційне процесуальне право (0,8 %), що може слугувати певним орієнтиром для практичної законотворчої діяльності;

удосконалено:

- загальнотеоретичну характеристику механізму впливу практики ЄСПЛ на вдосконалення правозахисного законодавства в Україні;

- положення про те, що ЄСПЛ найбільш поширеною причиною порушень конвенційних прав і свобод зазначає не недоліки їхніх законодавчих гарантій, а неналежну правозастосовну діяльність; співвідношення названих причин, відображених у рішеннях Суду, становить, відповідно, 1:5;

- поняття практики ЄСПЛ;

подальшого розвитку набули:

- положення про те, що рекомендації ЄСПЛ є одним із чинників удосконалення національної системи законодавства;

- положення стосовно класифікації впливів практики ЄСПЛ на вдосконалення правозахисного законодавства в Україні.

Більшість положень наукової новизни не викликають сумнівів та можуть бути оцінені позитивно.

Теоретична та прикладна цінність результатів дослідження.

Отримані результати дисертації доцільно буде використовувати у освітньому процесі та при написанні наукових досліджень. Зокрема:

- у науково-дослідній діяльності – для подальших наукових досліджень впливу практики ЄСПЛ на юридичний захист прав і свобод людини в Україні;

- у *законотворчій (чи іншій правотворчій) діяльності* – в напрямі вдосконалення та підвищення ефективності законодавчих гарантій прав і свобод людини в Україні;

- у *правозастосовній діяльності* – задля більш повного і точного врахування практики ЄСПЛ для підвищення ефективності таких гарантій. Зокрема, у роботі Департаменту виконання рішень ЄСПЛ Генерального директорату з прав людини та верховенства права РЄ, Урядового Уповноваженого у справах ЄСПЛ та Секретаріату, а також Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики Національної асоціації адвокатів України, що підтверджується відповідними довідками (Додаток В, Додаток Г, Додаток Д).

- у *навчальному процесі* – насамперед для викладання таких дисциплін, як: «Права людини», «Загальна теорія прав людини», «Практика ЄСПЛ», «Загальна теорія права та держави».

Повнота викладу основних положень в опублікованих працях.

Основні положення дисертації Ю.О. Гарасимів відображені у шести наукових статтях, з яких п'ять опубліковано у фахових наукових виданнях України та одна у іноземному науковому періодичному виданні. Додатково положення дисертації були викладені у п'яти тезах доповідей на науково-практичних заходах. Додатково результати відображені у трьох інформаційних публікаціях та одному перекладі іноземної наукової статті.

Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає встановленим вимогам щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Наведені публікації відображають основний зміст дисертації і одержані автором наукові результати.

Автореферат дисертації за структурою і оформленням відповідає визначеним вимогам та відображає основний зміст проведеного дослідження, а його зміст є ідентичним основним положенням дисертації.

Зауваження щодо окремих пропозицій та положень дисертації.

Незважаючи на загалом високий науково-теоретичний і практично-прикладний рівень дисертації О.Ю. Гарасимів, доцільно вказати, що дана наукова робота містить також деякі дискусійні позиції та викликає характерні переважній більшості наукових зауваження, серед яких можна виділити наступні найбільш суттєві:

1. Вважаємо дискусійною запропоновану позицію щодо того, щоб розглядати практику ЄСПЛ лише як «правотлумачний прецедент» (с.51 дисертації), в той же час визначаючи практику ЄСПЛ як «позиції щодо застосування (курсив наш – Р.Т.) норм Конвенції у конкретних обставинах, викладені Судом...» (с.51 дисертації).

2. В роботі згадується (с.59 дисертації) 12 справ, які стосуються порушення свободи від катувань, однак в тексті дисертації не розглянуті зміни в законодавстві, які були прийняті для зменшення кількості випадків катування та жорстокого поводження – зокрема нова редакція КПК 2012 року, наслідком чого стала втрата фактичного підґрунтя під катуванням працівниками міліції для отримання зізнання в скоєнні злочину (так званої явки з повинною), створення Державного бюро розслідування тощо.

3. В дисертації (с.71) виділяється превентивний вплив практики Суду на вдосконалення національних нормативно-правових правозахисних гарантій. В той же час йдеться про ситуацію, при якій на момент впливу ще відсутнє рішення Європейського суду з прав людини. Складається враження, що має місце суперечність – рішення Суду ще немає, а вплив вже є.

4. Авторка вживає в назві роботи і в тексті термін «правозахисне законодавство». Вважаємо за доцільне запропонувати визначення, яке б розкривало зміст, який у нього вкладається.

Однак, наведені вище зауваження стосуються лише окремих аспектів дослідження і суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації,

носять радше рекомендаційний характер і спонукання до подальшої наукової розробки цієї проблематики.

Висновок.

З огляду на актуальність, новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також теоретичну та практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаю, що дисертаційна робота «Вплив практики Європейського суду з прав людини на вдосконалення правозахисного законодавства в Україні (загальнотеоретичний аспект)» є завершеним, оригінальним, самостійним дослідженням, яке вирішує науково-практичне завдання щодо дослідження аспектів впливу практики ЄСПЛ на правотворчу діяльність в Україні та подальше вдосконалення національного правозахисного законодавства.

За змістом і оформленням дисертація відповідає вимогам пунктів 9, 11, 13 та іншим нормам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567.

Таким чином, автор даної дисертації – Гарасимів Оксана Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

**Доцент кафедри
теорії та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права
Львівського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Р.Б. Тополевський

Р.Б. Тополевський

19.10.2020

